

Christine Hooper
Pariisi, toukokuu 2007

Yhteisöteatterin koettelemukset

Olen ollut näyttelijänä ja ohjaajana mukana erilaisissa yhteisöteatteri-projekteissa. Joissain projekteissa teatteria on hyödynnetty ranskalaisen koululaisten englanninopetuksen välineenä. Olen työskennellyt eurooppalaisten nuorten näyttelijöiden ja muusikoiden monikulttuuristen ryhmien kunnianhimoisissa musikaaleissa ja klassisen teatterin produktionissa. Suomalaisluokan kanssa toteutin esityksen. Parhaillaan työskentelen kahden pariisilaisen lähiöryhmän kanssa. Käsittelen artikkelissani näitä ryhmiä, sillä ne ovat tähän mennessä haastavimpia projektejani ja paljastavat sosiaalisesti suuntautuneen teatterin keskeiset ongelmat, mutta myös edut, sellaisina kuin minä olen ne kokenut.

Aluksi haluaisin esitellä asiayhteyden. Teatteri, jossa esitin monologiani toukokuussa 2007, pyysi minua työskentelemään kahden ryhmän kanssa. Kyseinen teatteri osallistuu tiiviisti paikallisen yhteisön työskentelyyn tekemällä yhteistyötä hyväntekeväisyysjärjestöjen, erilaisten ryhmien ja oppilaitosten kanssa. Teatterin yhteisöllistä sitoutumista puoltaa moni seikka. He ovat aidosti vakuuttuneita siitä, että teatteritaiteen tarkoitus on käsitellä arkea ja osallistua ympäröivän yhteisön päivittäiseen elämään. Lisäksi teatteri pyrkii kasvattamaan ja kehittämään yleisöä sekä houkuttelemaan mukaan ihmisiä, jotka muutoin torjuisivat teatterin saavuttamattomana ja itselleen vieraana. On myös toinen käytännön syy. Yhteisöllisiä projekteja toteuttamalla teatteri voi hakea useampia erilaisia apurahoja sekä paikallisilta että eurooppalaisilta tahoilta ja näin varmistaa taloudellisen eloonjäämisensä.

Molempien ryhmien osallistujat olivat siirtolaisia, jotka asuivat jossakin Pariisin köyhimmistä lähiöistä. Heidän ranskankielen taitonsa oli vaihte-

leva, samoin kuin luku- ja kirjoitustaito. Jotkut olivat maassa laillisesti, toiset taas eivät. Heidän elämänsä vakaus ja pysyvyys oli erittäin vaihtelevaa, koska työllisyys- ja perhetilanteet saattoivat muuttua koko ajan. Joukossa oli useita naisia, jotka olivat kotoisin Maghrebista. Pohjoisafrikkalaiseen kulttuuriympäristöön tottuneet naiset kohtasivat tiettyjä haasteita ja vaikeuksia erityisesti silloin, kun piti astua koti- ja perhepiiriin ulkopuolelle.

Yksi ryhmä muodostettiin miehistä ja naisista, jotka olivat ilmoittautuneet paikallisen hyväntekeväisyysjärjestön kursseille oppiakseen ranskaa ja saadakseen Ranskan kansalaisuuden. Toinen ryhmä koostui naisista, jotka asuivat samalla kerrostaloalueella ja tapasivat kokoontua erilaisten harrastusten pariin (kuntosalille, ruoanlaittoon, ostoksille, lastenhoitoon). Ryhmä oli tärkeä tukiverkko näille naisille. Vaikka he näyttivätkin saavuttaneen tietyn itsenäisyyden, ryhmän toimintaa oli silti ohjaamassa ja organisoimassa sosiaalityöntekijä. Molempien ryhmien kanssa toteutetut draamaprojektit käsitelivät ulkomaalaisten kansalaisuus- ja äänioikeuskysymyksiä.

Kuvailen nyt joitain vaikeuksia ja haasteita, joita kohtasin tällaisten ryhmien kanssa työskennellessä. Molempiin projekteihin oli erittäin vaikeaa saada koottua säännöllisesti kokoontuva ja sitoutunut ryhmä. Teatteri asetti tavoitteeksi esityksen tekemisen, mikä edellytti sitoutumista ja säännöllistä osallistumista. Jokaisessa tapaamisessa oli kuitenkin mukana uusia osallistujia, ja edellisellä kerralla mukana olleet eivät aina olleetkaan paikalla tai olivat lopettaneet. Syitä oli monia: uusi työ, perheasiat (lapsista täytyi huolehtia, hakea koulusta, viedä hammaslääkäriin jne.) tai vaikkapa se, että osallistujat eivät ymmärtäneet säännöllisen osallistumisen olevan välttämätöntä ryhmän yhteishengen ja esityksen valmistamisen kannalta. Samoista syistä harjoitukset olivat usein tehotomia ja aika kului hukkaan, kun osallistujat olivat myöhässä tai lähtivät aikaisin. Vaikka osallistujat pitivät tapaamisista, moni vetäytyi jatkosta eikä halunnut sitoutua esityksen tekemiseen tietäessään, ettei voi irrottautua perhevelvollisuuksista iltaisin.

Osallistujat eivät olleet tottuneita teatterin tekemisen kurinalaisuuteen (vuorosanojen opetteluun, liikkeiden toistamiseen, saman kohtauksen tekemiseen uudelleen ja uudelleen), vaan odottivat tapaamisten olevan mahdollisuus ottaa rennosti tai tavata ystäviä. He eivät olleet tottuneet käyttämään kehoaan tunteiden ilmaisemiseen, eivätkä kuuntelemaan toisiaan tai katsomaan toinen toistensa esiintymistä. Jotkut heistä eivät puhuneet kieltä, jolla heitä oli pyydetty esiintymään, ja vain muutamat

osasivat lukea. Teatterikulttuuri ja -tavat olivat heille kuin vierasta kieltä. Monilta puuttui itseluottamusta, he olivat häpeissään kulttuuritaustansa puuttumisesta ja vetäytyivät kiusaantuneisuuteen tai vaitonaisuuteen. Esimerkiksi eräs nainen, jonka ideat ja ehdotukset olivat osuvia ja innostavia, jätti projektin, koska häntä nolotti, ettei hän osannut lukea.

Projektin positiiviset puolet kuitenkin tasapainottivat vaikeuksia. Kun ryhmäytyminen oli tapahtunut, osallistujat alkoivat saada uutta energiaa yhteishengestä ja osallistumisesta. Sitoutumalla ryhmään ja tuomalla oman osuutensa projektiin, osallistujat saivat uudenlaisen itsekunnioituksen tunteen. Tavallaan he oppivat irrottautumaan joistain kohtaamisistaan kulttuurisia rajoitteista, ilmaisemaan perheenjäsenilleen että ”tämä on tärkeätä minulle, ansaitseen sen viemän ajan ja minulla on oikeus osallistua johonkin myös perhepiirin ulkopuolella”. He saivat tunteen siitä, että olivat saavuttaneet jotakin, ja uutta itsevarmuutta voittaessaan kielimuurin ja ujouden, jotka liittyvät kulttuuriseen epävarmuuteen. Vähitellen he saivat luottamusta omaan luovuuteensa ja mielikuvitukseensa.

Ja mikä tärkeintä, osallistujat oppivat uusia tapoja ilmaista itseään sekä mahdollisuuden ilmaista ajatuksia ja tunteita, joita he eivät muissa yhteyksissä pystyneet tuomaan julki. Usein harjoituksen aikana tehdyissä improvisaatioissa käsiteltiin heidän arkipäiväisiä kokemuksiaan. Näin he saivat mahdollisuuden esittää jotain muuta: ystävää, aviomiestä, instituution, virkavallan edustajaa... Tämä kehitti heidän kykyään ajatella ja ymmärtää muiden näkökantoja, mutta myös salli heidän käyvän keskustelua käyttäytymisestä ja asenteista, joita he kohtaavat päivittäin. Draamatyöpajojen poikkeuksellinen konteksti mahdollisti heidän menevän tiettyjen kulttuuristen tabujen toiselle puolelle.

Yleisesti ottaen, huolimatta erilaisista turhaumista, työ näiden kahden ryhmän kanssa oli palkitsevaa ja katsetta avartavaa. Kuvailen lyhyesti muutamia oppimiani seikkoja ja tekemiäni virheitä, joita voidaan välttää.

- Pidä huoli siitä, että ryhmällä on johtaja, jonka voi luottaa motivoivan, organisoivan ja auttavan ryhmää (muistuttamalla osallistujia harjoitusajoista; huolehtimalla siitä, että osallistujat harjoittelevat ja opettelevat vuorosanansa tapaamiskertojen välillä; pystymällä ratkaisemaan käytännön ongelmia, kuten järjestämällä viime hetken lastenvahteja, jotta äidit voivat osallistua esitykseen jne.)
- Ymmärrä erilaiset intressit, koska ne voivat törmätä yhteen osallistujien todellisten tarpeiden kanssa. Sosiaalista projektia rahoittava teatteri

voi vaatia lopullisen näytöksen järjestämistä, johon se voi kutsua rahoittajatahojen edustajia, vaikka työpajoihin osallistuneet henkilöt eivät olisi valmiita julkiseen esitykseen. Maahanmuuttajien kielikoulutusta tarjoava paikallinen hyväntekeväisyysjärjestö voi vaatia opiskelijoilta kirjallisen osuuden oppimista, jotta opiskelijat pystyisivät näyttämään toteen kielellisen kehityksensä, vaikka he eivät pysty kunnolla lukemaan. Innokas sosiaalityöntekijä voi ehdottaa draamaprojektille teemaa, jonka hän itse kokee tärkeäksi osallistujille, vaikka todellisuudessa se ei olisikaan päivänpolttava tai tärkeä aihe osallistujien kannalta.

- Välttääksesi yllä mainittuja ikävyyksiä koeta tavata ryhmä ensin. Keskustele heidän kanssaan, ota selvää heidän elämästään, kuuntele heitä ja yritä nähdä mitkä ovat heidän elämässään tärkeitä seikkoja, mihin he voisivat paneutua ja mitä ilmaista teatterin keinoin. Tutustu heidän käsityksiinsä tai kokemuksiinsa teatterista tai kirjoitetusta kulttuurista. Kytke projektin taiteellisuus tähän taustaan.

- Laske työtunnit, jotka on suunniteltu ryhmän kanssa työskentelyyn: käytettävissä oleva aika on puolet tästä. Rääätälöi projektin tavoitteet sen mukaisesti. On yleensäkin tärkeää ohjelmoida jonkinlainen suoritus, koska tämä asettaa erittäin selvät päämäärät työskentelylle ja kohottaa ryhmätunnetta. Milloin mahdollista, laita esityksen mittakaava sopimaan aikatauluun ja ryhmän identiteettiin.

- Aloita improvisoinneilla. Pysy konkreettisena. Pehdy tilanteisiin, jotka osallistajat tietävät ja tunnistavat. Alkajaisiksi pyydä heitä esittämään ystäviään, perhettään, jokapäiväistä elämäänsä. Heidän on aluksi vaikea kuvitella näyttelevänsä jotain täysin toisenlaista kuin mitä he itse ovat. Tämä ottaa aikansa. Kun sinun täytyy harjoituttaa esitystä, älä toista samaa tilannetta liian usein, koska ikävystyminen tulee nopeasti. Esimerkiksi sen sijaan tutki samaa emotionaalista tilaa eri tilanteissa.

- Rakenna käsikirjoitus/esitys osallistujien improvisoinneista. Kirjoitetun tekstin oppiminen voi olla vieraannuttavaa. Varmistu, että osallistajat ymmärtävät esitettävän tilanteen niin, että he voivat improvisoida omin sanoin. Ole herkkä ryhmän identiteetille. He voivat olla iloisia perehtyessään tiettyihin vaikeuksiin tai ongelmiin yksityisen työpajan yhteydessä, mutta eivät halua esittää niitä julkisesti.

- Laita heidät liikkumaan ja työskentelemään yhdessä (fyysistä lämmittelyä, pelejä ja harjoituksia), mutta selitä aina tekemisen tarkoitus.

Draamallisten keinojen tarkoitus voi olla ilmeistä kokeneille näyttelijöille, mutta amatööri voi ajatella, että häneen suhtaudutaan alentuvasti, jos häntä pyydetään osallistumaan "lapsellisilta" tuntuviin peleihin. Älä kuluta liikaa aikaa yhteen asiaan. Siinäkin tapauksessa, että "se ei toimi", palaa asiaan seuraavalla harjoituskerralla ja rakenna aikaansaannos ajan kuluessa, mieluummin kuin yrittäisit saada sen toimimaan kerralla.

- Älä laske yhden henkilön varaan, koska päänäyttelijä voi yhtäkkiä lopettaa työpajoihin osallistumisen tai ei olekaan käytettävissä esityspäivänä. Mahdollinen ratkaisu tähän ongelmaan on keskittyä ryhmätunteeeseen tai tiimityöskentelyyn, jossa näyttelijät ovat vaihdettavissa. Lisäksi osallistujien esiintyessä ryhmänä tämän tyyppinen työskentely auttaa heitä pääsemään ujouden yli.

Ja lopuksi, ole kärsivällinen äläkä odota ihmeitä. Vie vuosia rakentaa ja julkistaa tämäntapainen projekti onnistuneesti.

Käännös englanti-suomi Hannele Kolsio